

Kastevinde fra Nord

Grønlændernes indtog i dansk bevidsthed

AF KIRSTEN HASTRUP

I den tidlige middelalder var vikingerne sejlet mod vest og havde koloniseret de nordatlantiske øer, Orkneyøerne, Færøerne, Island og Grønland. Derfra var de nået videre til Vinland, hvor de først mødte skrællingerne, som beskrevet i *Eiríks saga rauða* (Erik den Rødes saga), hvor der står om dem: *Þeir váru svartir menn ock illiligir ok höfðu illt hár á höfði; þeir váru mjök eygðir ok breiðir í kinnnum* (*Eiríks saga rauða* 1935, s. 227). Disse sorte, vildt udseende og bredkindede mennesker blev siden set også på Grønland. Det skete, da den sidste indvandringsbølge af Thulefolket, som var gået i land mod nord, nåede ned sydpå, hvor de mødte nordboerne. Det gav stof til andre sagaer.

Grønland forsvandt ud af det nordiske synsfelt for en tid, hvor besejlingen blev besværligere og kontakten med nordboerne glippede helt. Landet blev genopdaget af danskerne i det 17. århundrede, hvor Christian IV søsatte adskillige ekspeditioner for at hævde dansk overhøjhed, inden de engelske og hollandske hvalfangere fik bidt sig alt for godt fast. Siden har forbindelsen mellem Grønland og Danmark været ubrudt, om end ikke helt uproblematisk. Båndet er nu blevet politisk løsnet med selvstyret i 2009, men Grønland vil længe blive ved med at være en berigende del af dansk bevidsthed.

Det 17. århundrede: Genopdagelsen af Grønland og mødet med de vilde

I 1600-tallet begyndte en sand trafik med at sende tilfangetagne grønlandere til Danmark, hvor de skulle studeres nærmere (Bertelsen 1945). 'Grønlandere' henviser ikke længere til de nordboer, der slog sig ned i Grønland i slutningen af 900-tallet, men til de vilde og hedenske beboere, som nye rejsende stødte på, efter at kommunikationen med nordboerne i Grønland var stoppet helt i løbet af 1400-tallet. I 1500-tallet havde Frederik II forsøgt at stable nogle ekspeditioner på benene, som skulle komme de forsvundne undersåtter til hjælp, men det var først under Christian IV, man nåede frem og ved selvsyn kunne konstatere, at de nye grønlandere var af en anden slags end de forsvundne nordboer.

Christian IV udrustede tre på hinanden følgende ekspeditioner i 1605, 1606 og 1607. De føjede sig smukt til kongens øvrige bedrifter og gav anledning til stor opmærksomhed, som kom til udtryk i populære hyldestdigte af bl.a. C. C. Lyschander og Jens Bielke. Nordmanden Bielke var ansat i Danske Kancelli (1605-1609) og forfattede en *Relation om Grønland*, der er tilegnet kongen, og som har undertitlen: *Huorledis samme land først er bleffuen bekiendt, beboedt, Norgis Crone Vnderlagt, igien forlohrett, atter wed woris Allernaadigste Herris och Konnings Christiani 4ti. Hans Maiestatz. Ahnordningh, Anno 1605, opsøgt? Med des omstendighed* (udg. af Lundgreen-Nielsen 1990). Det er altså genopdagelsen af Grønland, kongen hyldes for i denne *Relation*.

Digtet lægger ud med en beskrivelse af nordboernes kolonisering af landet, som man kendte fra sagalitteraturen, og fortsætter med at beskrive den nuværende situation, som den kendes fra nye rygter om et barbarisk folk, der har overtaget landet. For at undersøge den sag udruster kongen nogle skibe, bl.a. Røde Løffue med admiral Lindenow som kaptajn. Resultatet udebliver ikke denne gang; Lindenow når land, møder mennesker og vender hurtigt tilbage med tre tilfangetagne grønlandere, som kongen og dronningen skal se:

Saa, saae dj dennom Samme stunde.

dett Folck ey wiste nogenlunde

Vdj Kongens Neruerelsze

Sigh medt Høfflighz at bethee.

(Bielke 1990, s. 55).

De under stort besvær tilfangetagne grønlandere viste altså ikke kongen nogen synderlig respekt og blev behørigt straffet, men én undslap i båd og fik lejlighed til at vise sine evner med kun én åre mod forfølgernes 16. En vis beundring blander sig således i forargelsen. I den efterfølgende traktat i *Relationen* beskrives deres udseende med nogenlunde de samme begreber som tidligere skrællingernes. Et særligt afsnit vies sproget, som var helt umuligt:

Deris Øyenn Siuntis fast Dumme.
 Iblant osz war dj megit Stumme,
 Saa dj nogle Ord Neppeligh,
 och well faa, thalde med sigh,
 De torde ey thale thill fulle
 frøchtett dem nogen forstaa schulle.
 Men dett haffde well ingen fare,
 Mand der med dem, well motte spare.
 Thj dennem Kand ingenn forstaa
 Huad som helst spraagh mand Kunde maa?
 En Rysch och gammell Iszlendsch Tolck
 Icke kunde forstaa dett Folck.
 I deris Halsz Krafflit dett fast
 Naar dj wille tale medt Hast.

(Bielke 1990, s.57f).

Alene sproget afslørede altså grønlanderne som meget fremmede, og da ingen – heller ikke den tilkaldte russiske eller islandske tolk – kunne forstå dem, måtte grønlanderne lære dansk. En af de tilfangetagne blev således allerede efter 14 dage anbragt på slottet Dragsholm på foranledning af kongen, som skrev til Arild Hvitfeld den 11/8 1605:

Wider, att wij herhoes tillschicke ether en af woris undersaather, som wij nyligen haffuer bekommet fra wortt land Grønland, huilken wij (paa det hand dis bedre, naar hand fra de andre bliffuer affsondritt, kunde lere vores danske tungemaall) wille haffue underholdett there paa wort slott Drachsholm. Thj beder wij ether och wille, att I lader giøre den forordningh, saa hand bekommer nødtøffftig ophold der sammestedtzt, och saa wiit mueligt mue bliffue saa holdit, til samme woris sprock att lere och forstaa (Bobé 1936a, s. 14).

Året efter fik de tre lov at vende hjem med den næste ekspedition til Grønland; to af dem døde på rejsen, mens den tredjes skæbne er ukendt. Trafikken med at røve grønlandere for at kunne fremvise og studere dem fortsatte i hele det 17. århundrede (se Bertelsen 1945, s. 9-25). De blev i Danmark i kortere eller længere tid, men det er usikkert, om nogen af dem overhovedet vendte tilbage. De fleste døde af sygdom, enten i Danmark eller på rejsen.

Fra samtidens overleveringer er det tydeligt, at man på den ene side anser grønlanderne for vilde mennesker, der lever på kanten af menneskeheden, mens man på den anden side, og det gælder ikke mindst kongen, ser grønlanderne som nye undersøtter, man har et ansvar for at forstå og uddanne. Læren

fra det 17. århundrede er altså en ny erkendelse i Danmark og resten af Europa af, at der langt mod nord lever nogle (næsten) rigtige mennesker – ikke kun fabelvæsener og pygmæer, som Olaus Magnus havde beskrevet dem i sin *Nordenshistorie* fra 1555. De var ganske vist vilde, og deres sprog stak i halsen, men *defandt*. Det var en begyndelse til noget mere.

Det 18. århundrede: Kristen mission og videnskabelig oplysning

I det følgende århundrede kom der mere regulær viden om grønlanderne frem. Nu var den ikke længere baseret på hastige punktnedslag i Grønland og tilfangetagne grønlandere, der var bragt til Danmark mod deres vilje, men på dansk(-norsk) tilstedeværelse i Grønland. De hjembragte havde godtgjort, at der i den nordligste del af riget boede et hedensk folk, og det inspirerede til den mission, der kom til at levere det første grundlag for en ny og helt anderledes funderet viden om grønlanderne. Pioneren var Hans Egede.

Hans Egede (1686-1758), som var præst i Nordlandene og bosat i Vaagen i Lofoten og siden i Bergen (fra 1718), ansøgte intenst og over mange omgange om lov til at drage til Grønland for at bibringe de hedenske grønlandere den sande tro. Første gang, han henvendte sig til Frederik IV, var i 1711, hvor han medsendte et langt »Project og Opmuntrings-Skrift til de Hedsche Grønlanders Omvendelse« (se Bobé 1936a, s. 32 ff.). Det var svært at komme igennem med projektet, når man selv sad så lang mod nord, så Egedefamilien flyttede til Bergen i 1718 for at være tættere på de udrejsemuligheder, der hang sammen med Bergenerederernes besejling af Grønland og ishavet i det hele taget. Der kom faktisk lidt gang i sagerne, og Egedes strøm af henvendelser til kongen intensiveredes (se Bobé 1944, s. 18ff). I 1721 førte hans ildhu til det ønskede resultat.

Det år kom han med et bergensisk skib til Håbets Ø – som han kaldte den – sammen med sin familie, hustruen Gertrud Rask og børnene, Poul, Niels, Kirstine og Petronelle. Herfra flyttede de året efter længere ind i fjorden, hvor Godthåb blev grundlagt ved en eksisterende boplads. Samme år foreslog Egede, at der skulle sendes nogle grønlandere til Danmark for deres oplysnings skyld. Tanken var igen, at de skulle lære dansk, men nu især for at få en dybere forståelse for den sande tro, end det overhovedet var muligt at opnå gennem det grønlandske sprog (Bertelsen 1945, s. 26). Derefter kunne de vende tilbage til Grønland og hjæl-

pe deres egne landsmænd videre. Sagen var så god, mente Egede, at man i mangel af frivillige ligefrem kunne overveje at bortføre et par grønlandere - i den gode gamle tradition.

Andre tog sagen op, og det lykkedes faktisk at overtale et par grønlandere til en tur til Danmark i 1724 uden brug af tvang. Det var Poek og K'iperoq, som man kender fra adskillige samtidige tekster og malerier. Poek havde tilbragt en vinter på Egedes missionsstation, og Egede mente, at han ved at fremstille dem for kongen kunne give denne et bedre indtryk af det grønlandske folk; og omvendt kunne Poek ved hjemkomsten året efter fortælle om Norge og Danmark, så grønlanderne fik større agtelse for folk fra disse lande. Poek var ikke meget for det, men købmanden Hartvig Jentoft overtalte ham og fulgte med ham på rejsen. Desuden blev K'iperoq overtalt til at tage med til trøst og selskab (Bobé 1944, s. 98ff). Og Frederik IV var faktisk interesseret; han ville ikke blot se dem, men også have en opvisning af deres kajak-kunst, og den blev foranstaltet på Esrom Sø. Siden kom et optog i Københavns kanaler, hvor de to grønlandere under stor opmærksomhed med imponerende præcision kastede spyd efter ænderne. Der blev desuden udsendt flyveblade med folkelige digte, som vidnede om en beundring for de to hedninge.

Samtidig med missionen skulle det dansk-norske riges rettigheder til handel og besejling befestes. I første omgang fik Bergenskompagniet monopol på handlen (1720-1726). Det gik ikke særlig godt, hvalfangsten var dalende, de udenlandske varer slap for hurtigt op, og kompagniet kom i likviditetsproblemer. Man udtænkte derefter en plan, der indbefattede et reklamefremstød fra Bergen til København bl.a. ved hjælp af en fremvisning af de to grønlandere i nationale dragter, der skulle vise kongen deres kunnen i eskimoiske idrætter. Foruden grønlanderne i kajak omfattede opvisningen også seks chalupper med grønlandske produkter ophængt i masterne - bl.a. skind af alle slags, enhjørninghorn [narhvaltænder] og hvalbarder. Som Bobé skriver: »Denne første danske, ypperligt arrangerede, flydende Koloniudstilling med sin dobbelte Propaganda for Handelen og Missionen i Grønland havde et mægtigt og begejstret Publikum« (Bobé 1936b, s. 15).

Hvad angik Hans Egede selv, var begejstringen tempereret af en del irritation over grønlandernes mangel på interesse i den lære, han var kommet til Grønland for at udbrede. Desværre gik langt hovedparten af hans *Relationer* fra Grønland tabt ved en brand i Vajsenhuset, hvor missionens papirer opbeva-

redes, men ud over de par stykker, som overlevede, findes heldigvis stadig Poul Egedes *Continuationer* af missionsberetningerne (Egede 1939), samt ikke mindst Hans Egedes egen Grønlandsbeskrivelse, betitlet *Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturel-Historie*, der udkom i 1741 (genudgivet af Bobé 1925). Ind imellem konkret viden om landet og folket rummer den også hans betragtninger over grønlandernes temperament:

I det øvrige, da er dette Folkes Hovet Temperament Phlegmatisk, hvorføre de og ere heel stupide, dumme og koldsindige af Naturel, og sielden lader see nogen Slags Affect og Passion hos sig, men snart at sige i al deres Adfær er af et føles-løs Sind. Dog holder jeg for, at det meget contributorer til deres Stupidite og Koldsindighed, at dem mangler den Education og de Midler, hvormed deres Sind kand poleres og skiærpes; hvilket man noksom har observered hos dem, som lenge har omgaaes med os, de Unge fornemmelig; thi man har fornummet at de har kundet lære og fatte alt hvad de har hørt og seet hos os, hvad enten det var got eller ondt. Har og befundet endeel af et treffeligt Ingenio (Egede 1925, s. 367).

Perustrationen er en eftertanke, som Egede skrev efter hjemkomsten. Selv han, som i sine første mange år var særdeles kritisk over for de hedninge, han var kommet for at omvende, må nu medgive, at de er i stand til at lære. De mangler blot uddannelse. Selv *Perustrationen* emmer dog stadig af ærgelse over, at grønlanderne ikke i højre grad, end tilfældet var, har kunnet overbevises om den guddommelige lære:

Eftersom Grønlanderne af Naturel ere et meget dumt og koldsindig Folk, da ere De ogsaa meget mere uskikkede til at fatte og eftertenke en Ting, og følgerig ogsaa de Guddommelige Sandheder, som dem foreholdes, og lad være at de (de gamle at forstaae) synes, ja sige sig ogsaa at give den Guddommelig Lære Bifald, saa er det dog saa koldsindigt; thi de hverken kand sandse den Elendighed de stikker udi, ikke heller veed at sette ret Priis og Værdi paa den Guds Naade, som dem og alle Mennsker i Christo ere beviiste, saaledes at de, nogle faa undtagne, derefter skulle bære nogen ret Attraa og Begierlighed. Saa vi i dem gandske klarlig og med Bedrøvelse seer og fornemmer at det naturlige Menneske fatter ikke

de Ting, som høre Guds Aand til, de ere ham en Daarlighed og hand kand ikke kiende dem (Egede 1925, s. 401).

Der er dog mange nuancer i Egedes fremstilling, og indimellem fornemmer man, at han spørger sig selv, hvad gudsdyrkelse og sjælens udødelighed egentlig er. Han synes på sporet af grønlændernes egen forestillingsverden og kan ikke helt frigøre sig fra tanken om, at der bag deres *superstitioner* faktisk ligger en form for gudstro (se fx kapitel XIX). Hans arbejde vækker behørig opmærksomhed blandt de lærde, ikke mindst hos Holberg, som i flere af sine *Epistler* (1748-1754) benytter grønlænderne som afsæt for sin egen diskussion:

Uanset den grovhed og Vankundighed, som findes hos Grønlænderne, merker man dog adskillige Dyder, som Socialitet og kiærlig Omgængelse, Forældres Kiærlighed til Børn og Børns igien til Forældre, Gavnildhed etc. og endskiønt vore Missionarii have meenet i Begyndelsen, at disse Folk ingen Idée havde om Religion og et Liv efter dette Liv, havde man dog siden merket, sig derudi at have vildfaret. Grønlænderne ere ey heller destituerede fra naturlig Forstand; De vide at forarbejde adskilligt med deres Hænder, og haver man ofte af deres Spørsmal og af deres Giensvar merket, at mange af dem have sindriige Indfald. Derpaa vil jeg anføre nogle faa Exempler: En af de første Grønlændere som udi Frederici IV. Tiid bleve bragte til Kiøbenhavn, da ham blev viset adskillige Ting, som han tilforn ikke havde seet, gav han een og anden artig Betænkning derover. Da han blev indført paa Ride-Banen, og der saae Berideren at tumle en Hæst saa længe indtil den stod udi fuld Skum, sagde han: Den Nar vil have Beestet til at flyve, endskiønt han seer, at det ingen Vinger haver (Epistel 350, Holberg 1873, s. 131).

Holberg kommer med en række andre eksempler på grønlændernes artige betænkninger, og man fornemmer, at han opfatter den grønlandske tanke som nok så rationel som den danske (kristne). Netop grønlænderne gør det muligt for ham at holde et spejl op for de selvsikre missionærer. Holberg, som i 1745 blev æresmedlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab (oprettet 1742), refererer således også til de spørgsmål, grønlænderne stillede til den nye lære, fx hvorfor Gud ikke gør det af med djævelen, hvis

denne får mennesker til at overtræde hans bud; eller hvorfor Gud har skabt mennesker forskelligt, hvis han kun ønsker én slags, og hvorfor Gud ikke hindrede Eva i at spise det forbudne æble (Epistel 350, Holberg 1873, s. 132f). På den måde fik grønlænderne en prægnant stemme i tiden; gennem dem kunne nye spørgsmål stilles, uden at man udfordrede magten alt for direkte.

Et egentligt videnskabeligt oplysningsværk om Grønland så også dagens lys i Danmark i det 18. århundrede. Otto Fabricius, som var missionær på Grønland i perioden 1768-1773, udgav i 1780 en *Fauna Groenlandica*, hvor den første art, der nævnes er *Homo groenlandicus*, det grønlandske menneske (udg. af Holtved 1962). Herom hedder det, at det er »et menneskeligt væsen, som bevæger sig om dagen, snavset rød af farve, med sort, stridt, tykt hår og næsten skægløst«. Det grønlandske menneske er ifølge Fabricius beslægtet med det, der i en anden systematik er blevet kaldt *Homo americanus* eller skrællingerne, som de gamle islændinge skrev om, og med de Eskimaux, som bor ved Hudson Bugten i Nordamerika. Selv kalder de sig Innuits, beretter han (Thalbitzer (udg.) 1962, s. 14). Disse grønlandske mennesker beskrives derefter ved deres fysiske karakteristika, såsom brede næsebor, smalle øjne, korte fødder osv., og ved deres øvrige karaktertræk – de er kolerisk-flegmatiske, hurtige, stædige, direkte, tilfredse, generte, overtroiske og ikke særlig fertile (Thalbitzer (udg.) 1962, s. 15).

Der er i denne beskrivelse og i selve placeringen af mennesket som det første af dyrene et dybt knæfald for Linnés klassifikationssystem, der om noget var et direkte resultat af oplysningstidens store vidensindsamlinger fra hele verden. Et markant eksempel på denne indsamling er F. L. Nordens rejse til Ægypten i 1737-1738, der siden med stort besvær blev offentliggjort af Videnskaberne Selskab i 1755. Fabricius arbejdede under samme horisont, men i et helt andet hjørne af verden. Som Norden og senere Carsten Niebuhrs ekspedition til Det lykkelige Arabien udførte Fabricius sine undersøgelser på stedet under de mest primitive videnskabelige forhold. Han boede i et grønlandsk jordhus, og hans bibliotek rummede kun én eneste bog, nemlig Linnés *Systema Naturae* (se Jensen 1923, s. 336, og Thalbitzer 1962). Med sine betragtninger over det grønlandske menneske er Fabricius den første til at udpege den grønlandsk-amerikanske mennesketype og dermed rejse spørgsmålet om den eskimoiske race. Fabricius beskriver grønlændernes fysiognomi og angiver variationer – nogle er nemlig anderledes, fordi de har en blegere hud og en højere

statur, som om de er af blandet afstamning fra de grønlandere og islændinge, som engang boede i landet. Her er en første anerkendelse af et muligt slægtskab.

Fabricius leverede også et detaljeret etnografisk arbejde, der er blevet stående som et monument i den samlede viden om grønlandsk fangerliv og fangstredskaber (Fabricius 1962). Dette arbejde blev offentliggjort i 1810 i Videnskabernes Selskabs skriferække med titlen *Nøjagtig Beskrivelse over alle Grønlandernes Fangere-Redskaber ved Sælhundefangsten – hvoraf vil sees deres fulde mekaniske og ret Hensigtsfulde Indretning*. Titlen er vidunderlig tidstypisk, og værket er i det hele taget ét blandt mange værker om verdens tilstand, der i disse år så dagens lys i Danmark, og som er baseret på detaljerede førstehåndsoplysninger.

Det interessante i denne periode er, at grønlanderne giver anledning til fornyede refleksioner over selve den menneskelige natur og over spørgsmålet om, hvorvidt alle mennesker er af samme slags, dvs. med samme potentialer. Har alle lige meget sjæl, og kan de lære det samme? Hvor de nyopdagede folkeslag andre steder bidrager til den almene europæiske diskussion af ædle vilde og menneskehedens oprindelse, er det i Danmark specielt det nye, om end fjerne samliv med grønlanderne, der hjælper danske lærde frem til en erkendelse af, at forskellene mellem mennesker er ydre snarere end indre.

Det 19. århundrede: National karakter og kolonial fornuft

Den udvendige forskel på mennesker blev sat på begreb med nationalromantikken i den første del af det 19. århundrede, hvor et nyt kulturbegreb gradvist tog form efter Herders store værk om menneskehedens historie fra 1790'erne. Her opstod ideen om en ubrydelig sammenhæng mellem sted, sprog og folk. Samtidig var der efter den franske revolution 1789 og frem mod de borgerlige revolutioner i Europa i første halvdel af det 19. århundrede opstået en ny erkendelse af statens pligt til at sikre sine borgeres rettigheder og deres uddannelse. I Danmark så man det første resultat med skoleloven af 1814. I det lys blev det påtrængende at knytte nye og anderledes bånd mellem Danmark og Grønland, hvis befolkning ikke længere kun sås som vilde eller hedninger, men især som forsømte og uuddannede.

Allerede i 1804 drøftede man muligheden for at oprette en læreanstalt i landet, så der kunne uddannes grønlandske lærere. Mange af de gode ideer gik i sig

selv igen efter englændernes overfald på Danmark i 1807 og den deraf følgende midlertidige afbrydelse af kontakten mellem Danmark og Grønland (se Rink 1877a, s. 38). Krigen med englænderne ramte også grønlandshandlen direkte. Et af englændernes træk var nemlig at opsnappe danske skibe for hjemadgående fra Grønland og således sikre gevinsten for sig selv, og i det hele taget indskrænkedes besejlingsmulighederne voldsomt (Bobé 1936b, s. 140). Det var først efter ca. 1825, at forholdene igen bedredes, og i perioden 1829-1842 gav handlen en pænt overskud (Bobé 1936b, s. 94; se også Sveistrup og Dalgaard 1945). Først i 1845 kunne man derfor føre tanken ud i livet med oprettelsen af to seminarier i Grønland. Samtidig begyndte man at sende grønlandere til Danmark til oplæring, bl.a. til jordemødre og håndværkere af forskellige slags (se Bertelsen 1945). Nu skulle grønlandere for alvor have del i det danske samfunds muligheder.

En kommission blev nedsat i 1851 med henblik på at undersøge landets tilstand og muligheden for evt. at indføre fri handel på Grønland. En af kommissionens medlemmer var Dr. H. Rink, der blev en af landets første etnografer. Rink fik bl.a. til opgave at berejse alle kolonierne og notere sig deres tilstand. Det resulterede i skriftet om *Monopolhandlen på Grønland* (Rink 1852), hvori han slår kraftigt til lyd for en fortsættelse af monopolet. Faktisk går han så vidt som til at sige, at monopolet er »det eneste Middel til overhovedet at vedligeholde en Befolkning i Landet, samt en regelmæssig Connex mellem Grønland og Europa, saavel som til at bevare Regjeringens Autoritet i Landet« (Rink 1852, s. 87). Det er en konklusion, der bygger på et grundigt kendskab til landet og menneskene, hvis liv og karakter han beskriver grundigt. Grønlanderne er stadig relativt ukultiverede, delvis pga. materiel forarmelse; til gengæld kan Rink fastslå, at »den vigtigste Hindring for Fremskridt, Indolencen, i en vis Grad er overvunden« (Rink 1852, s. 74f). Dertil kommer, at grønlanderne reelt er de eneste produktive indbyggere i landet, som ved denne tid omfattede ca. 10.000 mennesker, hvoraf anslået 1500 var aktive fangere; man er simpelthen nødt til på den ene side at sikre grønlanderne mod deres egen svage karakter og impulsivitet og på den anden side at opretholde en vis tvungen spredning af bosættelserne, uden hvilken grønlanderne ville klumpe sig sammen og hurtigt lide under manglen på jagtbytte. Beviset kom tragisk nok allerede i årene 1853 og 1857, hvor mange grønlandere omkom af sygdom og sult (Bobé 1936b, s. 101).

Rink foreslog en hel række forbedringer af uddannelsen for grønlanderne, bl.a. i samarbejde med Samuel Kleinschmidt, som efter et brud med den tyske brødre-menighed blev ansat ved seminariet i Godthåb. Han lavede en grønlandsk grammatik, der tog udgangspunkt i sproget selv og ikke i de latinske grammatiske kategorier, som det ellers var sædvanligt i samtidens sprogforskning. Han udarbejdede også en retskrivning og en ordbog; alt i alt betød hans indsats en styrkelse af det grønlandske sprogs status (Gad 1984, s. 224f, Wilhelm 2001). Det var ikke længere et sprog, der stak i halsen; det kunne tales, forstås og beskrives systematisk.

Rink og Kleinschmidt (og et par andre) stod også bag et forslag i 1856 om *forstanderskaber*, der skulle fungere som mellemlid mellem den almindelige grønlander og den danske stat på distriktsniveau. De skulle skiftevis have kolonibestyreren og missionæren som formand, og desuden skulle distriktets overkateketer og læge have fast sæde. Derudover skulle der vælges 10-12 grønlandske medlemmer blandt de selvhjulpne mænd i frit erhverv. Forstanderskabet skulle have ansvar for distriktets ve og vel og sikre nødvendige hjælpeforanstaltninger med henblik på husbygning og anskaffelse af fangstredskaber. Desuden havde det en vis rets- og domsmyndighed (Gad 1984, s. 225). I det hele taget ser vi Rink og nogle af hans samtidige som forkæmpere for et langt mere selvhjulpent Grønland samtidig med, at de anerkender statens ansvar for den befolkning, som ikke længere er uafhængig af europæisk kontakt. Tydeligvis begynder man nu at se Grønland som en langt mere integreret del af det danske rige end en fjern koloni. Rink selv bidrog i samme ånd med en velfunderet beskrivelse af Grønlands historie og livsvilkår, som blev udgivet i løbet af den periode, hvor han var kongelig inspektør i Sydgrønland (1858-1868), og som han i 1877 samlede, oversatte og reviderede i en engelsk udgave. Den var på mange måder et afgørende bidrag til en egentlig viden om landet og dets indbyggere.

Hele vejen fra Egede til Rink er oplysningstrangen opblandet med missions- eller koloniseringsvirksomhed, men de to mænds holdninger til den grønlandske befolkning var markant forskellige. Hvor Egede havde set grønlanderne som primært hedninge og i nogen grad ude af stand til at tænke selv, så Rink dem som mennesker, hvis livsvilkår var blevet forringet i takt med påvirkningen fra Danmark og Europa. Derudover var de i Rinks øjne udsat for de skændigste og mest ubegrundede forestillinger om løgnagtighed, voldelighed og tyvagtighed (Rink 1877a, s. 296ff).

Rink var direkte ude efter Egede, som langt fra at være uegennyttig snarere var ude efter et socialt herredømme over det folk, han var kommet til. Egedes biograf, Louis Bobé, mener, at det er ganske uberettiget og siger:

Det er beklageligt, at netop den Mand, hvem Grønlanderne næst efter Egede skylder mest Tak for et helt Menneskelivs utrættelige Indsats for deres Velfærd, saavel som for Granskningen af Urfolkets Levesæt og Overleveringen af dets Myter og Sange - Dr. H. J. Rink - mere end nogen anden i Eftertiden har krænket Egedes Ære (Bobé 1944, s. 276).

Det har han, siger Bobé, ved sin ensidige hang til at fremhæve lyssiderne ved det grønlandske folks liv før europæernes og da ikke mindst missionærernes ankomst.

Et andet værk om grønlanderne, som var tilgængeligt for læselystne danskere i slutningen af det 19. århundrede, var Fridtjof Nansens *Eskimoliv* (1891). Bogen var baseret på samliv med grønlanderne i Godthåb den vinter (1888-1889), der fulgte hans store skitur over indlandsisen. Da ekspeditionen nåede vestkysten, var det for sent at få skib tilbage til Europa, og de måtte overvintre. Nansen henviser flittigt til Rink, men lægger egne iagttagelser til, der tydeligvis baserer sig på praktisk erfaring med kajaksejls, jagt mm. og lyser af beundring over den lokale teknologiske kunnen. Nok så påfaldende er også Nansen stærkt ude efter Egede og hans negative opfattelse af grønlanderne. I det hele taget påførte europæerne (og især de dansk-norske missionærer) grønlanderne en livsform og en religion, der gjorde mere skade end gavn:

Eskimoerne hørte i begyndelsen forbausede paa de fremmede; de havde hidtil været meget tilfredse med sig selv og den hele tilværelse, vidste ikke at livet og menneskene var saa elendige, som missionærerne atter og atter forsikrede dem om; de var, som Egede siger, »uden nogen ret Skiønsomhed om deres egen dybe Fordærvelse«, og de havde store vanskeligheder med at forstaa en religion saa grusom, at den lod mennesker fordømmes i en evig ild; »arvesynden« kunde de nok anerkjende som noget almindeligt hos *kavdlunakerne* (europæerne); thi at de for en stor del var slette, saa de nok; men da *kaladlit* (eskimoerne) var gode mennesker burde de uden braak komme ind i himmerige (Nansen 1891, s. 95f).

I løbet af det 19. århundrede blev adskillige grønlandere sendt til Danmark med henblik på uddannelse. En af dem var Lars Møller, som Rink havde fået ansat som medhjælper i det trykkeri, han etablerede i Godthåb, og som udgav den første grønlandsksprogede 'avis' i Grønland, månedsskriftet *Atuagagdliutit* fra 1862. Lars Møllers historie rummer et par episoder, der viser, hvordan Frederik VII viste en ganske anderledes interesse for sine grønlandske undersåtter end fx Christian IV, som nok var nysgerrig, men ikke direkte interesseret i grønlanderne som mennesker. På sin tyve års fødselsdag (i 1862) var den unge Lars inviteret til Fredensborg sammen med Rink. Her sagde kongen: »Det er første Gang, jeg ser en Grønlander«, hvortil Lars spontant svarede: »Og det er første Gang, jeg ser en Konge« (Bertelsen 1945, s. 87). Denne gang medførte manglen på pli ikke de samme drøje hug, som tilfaldt de bortførte grønlandere ved mødet med Christian IV i 1605.

Et par år senere, da Lars Møller var tilbage i Grønland og Rink kom på besøg, spurgte Lars: »Hvorledes har min Ven, Kongen, det?« Rink spurgte: »Er det din ven?« »Ja, han sagde, at han var Grønlandernes Ven« (Bertelsen 1945, s. 87). Der er en ny fornemmelse af af-faderlighed på spil her, som favner grønlanderne i det danske rige uanset deres anderledes kultur. Det er ikke længere kun mission, kortlægning og handel, man interesserer sig for, men netop også mennesker, der var på vej til at blive tænkt ind som en del af det danske samfund. Var deres kulturelle standpunkt i udgangspunktet end lavere end det danske, så er der fuld fart op og frem, og i bakspejlet fornemmer man, at den koloniale fornuft gradvist flytter trykket fra første til andet led. Begge dele peger i retning af de nye tider i Europa.

Konkluderende kan man sige om den viden om Grønland, der var kommet til i det 19. århundrede, at den gradvist havde taget form af en egentlig etnografisk interesse på den ene side og en anerkendelse af det danske samfunds reelle ansvar for udviklingen på den anden. I Europa blev forskelle i levevis og kultur gjort til genstand for stadig mere intens interesse; et folks kulturelle standpunkt kunne og burde bestemmes etnografisk som foreslået af forfatteren til det første værk på dansk om *Etnografien* (Bahnsen 1894-1900). Danmark fik foræret et forspring vedr. eskimokulturen i kraft af den grønlandske forbindelse og kunne længe bryste sig af at være verdenshovedstad for Grønlandsforskningen.

Dette privilegium betød, at man kunne anlægge en kolonipolitik, der hvilede på en bedre forståelse for

situationen i Grønland som eksemplificeret i Rinks virke. Hans og andres arbejder havde gjort det tydeligt, at en stor del af de forskelle, der sprang i øjnene, handlede om ulige adgang til muligheder. Selvom mennesker overalt var af samme art, så stod de ikke lige.

Moderne tider: Nye mennesker og litterær livskraft

Det Grønland, man havde lært at kende gennem det 18. og 19. århundrede, var Vestgrønland. Både på østkysten og langt mod nordvest fandtes der små grønlandske samfund, der havde stået uden for kolonisationen. Østgrønlanderne blev først bragt ind i synsfeltet med Gustav Holms store konebådsekspedition 1883-1885, som 'opdagede' befolkningen ved Ammassalik, hvor der oprettedes en handelsstation i 1894 (Holm 1887). Egentlig skulle Holm i første omgang lede efter spor af nordboernes gamle Østerbygd; den fandt han ikke, men i det sydlige Grønland gik der også frasagn om grønlandske bopladser længere nordpå på østkysten, som i Holms instruks gerne skulle beskrives, både hvad deres sagn og deres dialekt angik (Holm og Garde 1887, s. 57f). Holm fandt ca. 400 østgrønlandere ved Ammassalik, som senere fik besøg af sprogforskeren William Thalbitzer, der systematiserede den videnskabelige viden om grønlandsk sprog. Han kunne konstatere, at der i Ammassalik endnu fandtes en levende erindring om en indvandring til distriktet længere nordfra - fra et område, der siden var blevet affolket pga. udtynding af hval- og sælbestanden (Thalbitzer 1914, s. 346). Den skyldtes ikke mindst europæisk rovdrift, mente han (og siden andre).

Den anden gruppe eskimoer, der næsten var glemte, boede i det nordvestligste hjørne af landet ved overfartsvejen over isen fra Canada - det sted, der gennem årtusinder havde været porten til Grønland for den ene bølge af indvandrere efter den anden (Gulløv 2004). Den amerikanske polarrejsende Robert Peary havde opholdt sig der i mange år, og hans medrejsende, nordmanden Eivind Astrup, havde i 1895 udgivet *Blandt Nordpolens Naboer* (Astrup 1895). Det var dog først med Knud Rasmussen (1879-1933), at disse mennesker for alvor skulle trænge ind i danskernes bevidsthed. Knud Rasmussen deltog i Den Danske Literære Grønlands-Ekspedition, som fandt sted i årene 1902-1904 under Mylius-Erichsens ledelse. Ekspeditionen skulle »studere de faa Hundrede, spredt nomadiserende hedenske Eskimoer ved Smiths

Sund paa Kysten mellem den 76de og 78de nordlige Breddegrad, Jordklodens nordligst beboede Egn« (Mylius-Erichsen og Moltke 1906, s. 2). I det yderste nord var der stadig hedninge at studere, stadig et folk at finde. Knud Rasmussens bog fra denne ekspedition hedder sigende *Nye Mennesker* (1905). I forordet til denne bog gør han ekspeditionens formål til et personligt anliggende ved at lægge det ind i sin egen livshistorie:

Som Barn hørte jeg ofte en gammel grønlandsk Sagnfortællerske berette om, at der langt nord på ved Jordens Ende skulle leve et Folk, der klædte sig i Bjørnehuder og levede af rå Kød.

Deres Land var altid stængt af Is, og Dagskæret nåede aldrig over Fjeldene.

Den, som ville derop, måtte følge med Søndenvinden helt op til Nordenstormenes Herre ...

Endnu før jeg vidste, hvad Rejser var, besluttede jeg en gang at nå disse Mennesker, som min Fantasi gjorde forskellige fra alle andre.

Jeg måtte se »de nye Mennesker«, som den gamle Sagnfortællerske kaldte dem.

Under min Opvækst herhjemme i Danmark levede de stadig i min Bevidsthed, og min første Beslutning som Mand var at søge dem. (Rasmussen 1905, upag. prolog)

Vi er igen hinsides civilisationen, i et sagnomspundet land, og det er forestillingen om det anderledes og det ukendte, der drager Knud Rasmussen mod polareskimoerne – som *han* giver netop dette navn. Nord for det nu velkendte Vestgrønland findes en lille rest af urmennesker, som paradoksalt nok vækker fornyet interesse, samtidig med at Danmark er på vej ind i en stadig mere markant teknologisk udvikling. Mellem den hvide natur i det yderste nord og maskinrummene i syd åbner sig et nyt spænd i forståelsen af menneskelivet. I dette spænd opstår en kunstnerisk produktivitet, hvor afsøgningen af de nye horisonter i nord smelter sammen med en søgen efter livskraftens udspring.

En af dem, der hyldede teknologien, var forfatteren Johannes V. Jensen, som i 1901 udgav *Den gotiske Renaissance*. Heri skildrer han maskinen som det moderne samfunds drivkraft, og han tillægger den næsten menneskelige og kropslige kvaliteter:

Der staar en vis Hede fra Maskinen, den gurgler, toner. Den er et System af berusende Rytme, af dansende Takt. Etsteds kan Bevægelsen skrænke sig ind til noget uendelig lidt, et næsten ukendeligt Pik af et Knæ, men det indfinder sig trofast

paa sit Taktsted; Bevægelsen er en Sum af Enighed, alle smaa Brøker har deres eget Maal af Tid rundt om Stempelstangens store moderlige Takttempo, lige nøje tilstemt. Lyset bader de lange straalende Staallemmer i Takt, Maskinens lyd adderer al Ulighed i Tid, og summen af Lyd er syngende Takt. Maskinens stærke Lydighed er et Resultat af Lydighed mod Naturen, dens glatte og stumme Løb, dens utrættelige Evne i Kraft af Leddenes Samstemthed er Indbegrebet af Orden.

Kraften i Hjærtets Muskler driver Blodstrømmen, men Dampstrømmens Kraft driver Stemplet i Cylinderen ... saaledes er Kredsløbet fuldenndt, Menneskets Livskraft, der før skød over Maalet og ind i Himlen, vender tilbage gennem Maskinen (citeret efter Jensen 2000, s. 112f).

Denne samklang mellem kroppens og maskinens kræfter greb samtiden, og vi finder en menneskelig variant af den hos Knud Rasmussen, som selv blev drevet af en indre vulkan, der hele tiden syntes at brænde igennem og måtte omsættes i bevægelse. Han måtte ud af soveposen, op på slæden og ud i livet. Det er fascinerende at se, hvordan han registrerer dette rent kropsligt i en lille passage i dagbogen fra ekspeditionen til de nye mennesker, som har overskriften »Længsler under Soveposelivet«:

Jeg føler i denne Tid en Længsel, som ikke tærer, men tværtimod ægger mit Mod paa at leve. Og jeg føler denne Længsel som en stærk Hjertebanken, der næppe nok under mig Ro til at nedskrive mine Tanker. –

Jeg mærker – hvorledes Hjerte-Muskulens Pulsslag jager Blodet om i kroppen og tvinger mig til Kraftforbrug i Form af Løb eller Sang. – Jeg kender i mig et Væld af Kræfter, – der vil bryde sig Vej – ud til Livet, det store, rige, vidunderlige Liv – lige som en Elv, der bruser hen over alle Hindringer ud i Verden – ud for at blande sig med Havet. – (og forsvinde.)

Jeg har nu levet det Liv, som jeg vilde – for denne Gang – heroppe i Nordens Udørkner, og jeg ønsker mig nu atter – for en Tid! – tilbage til de Mennesker, som jeg forlod. Kort: jeg længes efter Civilisationen! efter atter at blande mig i den (Dagbog fra Den Literære Grønlands-Expedition, 20/7 1903, Det Kongelige Bibliotek).

For Knud Rasmussen såvel som for Johannes V. Jensen er det hjertemusklens, der driver kroppen og bevæ-

gelsen; sidstnævnte ser maskinen som et sindbillede på livskraft og fremskridtstro. For begge er eskimoen et kontrapunkt. Vi er her midt i en vitalistisk strømning, som med udgangspunkt i filosofien havde bredt sig til og bidt sig fast i kunsten, litteraturen såvel som billedkunsten. Der var tale om en dyrkelse af den indre livskraft, som de nye mennesker tydeliggjorde. Efter at *grønlænderne* var blevet næsten moderne, genopstod *eskimoerne* som et urfolk, i hvilket de danske kunstnere kunne se selve livets kilde (Jensen 1943).

Den vitalistiske kropskultur kom også til syne i en næsten klinisk objektivering af enkeltpersoners krop, som får person og type til at hænge ubrydeligt sammen. Johannes V. Jensen beskriver Knud Rasmussen i *eskimoens* billede:

Disse Vandrefolk har været smaa Folk, af en praktisk Skabning, som Japanerne har bevaret endnu. Knud Rasmussen havde den Fysik, han var ikke stor, ikke engang bred, men ejendommeligt dyb i Brystkassen, et primitivt Træk; Kræfterne ytrede sig i Form af Udholdenhed. Han havde en ueuropæisk Gang, let skrævende og vadende, indtilbens, Fødderne sat parallelt, saadan som det siges at Indianerne gaar; det var i Benene han havde sin Force. Det var vist overhovedet ikke muligt at gaa ham træt. Jeg saa ham en Sommer oppe ved Hundested i Badedragt, og det var ekstraordinære Ben. Eksisterer hans Antropometri? Er der nogen her i Landet der tænker paa sligt? (Jensen 1941, s. 51f).

Det værk, der tydeligst viser forbindelsen mellem Knud Rasmussen og Johannes V. Jensen, er *Bræen*, den anden af bøgerne i romanrækken *Den lange Rejse*, der udkom i årene 1908-1922. Det er en poetisk-mytolegisk beskrivelse af, hvordan Dreng må finde sig selv i ødemarkens iskolde ensomhed i modsætning til stammebrøderne, der klumper sig sammen mod syd. Dreng bliver naturligvis desto stærkere, stoltere og mere menneskelig. At Johannes V. Jensens sprogbillede var påvirket af Knud Rasmussens første bøger, fremgår flere steder. *Bræen* udkom i 1908, dvs. efter Knud Rasmussens tre første bøger, *Nye Mennesker* (1905), *Under Nordenvindens Svøbe* (1906) og *Lapland* (1907). I disse bøger er der allerede tale om en prægnant arktisk og urmenneskelig poetik, som finder vej ind i samtidens litterære billedsprog. I *Bræen* skriver Johannes V. Jensen fx, hvordan »Nordenvinden havde stillet sig med sin kolde Svøbe« mellem menneskene og deres hytter og havde tvunget dem til at ud-

vandre (citeret efter Jensen 1938, s. 91). Og senere, da Dreng har mødt Moa, der er en rejsende ligesom ham selv, konstaterer han, at »Nordenvinden havde strøget hende Haaret fra Panden, og hun havde lært at hjælpe sig selv. Ejendommeligt var det at iagttage hvor hun i Vinterens Skole havde tilegnet sig samme Modstandsevne som Dreng men paa en anden Maa-de« (smst., s. 128).

Det var én af polarforskningens fortjenester, at den åbnede den gamle, lidt nedslidte verden for nye mennesker og nye billeder. Her kom eskimoerne til. For Johannes V. Jensen var Knud Rasmussen eskimo mere end noget andet, hvad der straks var faldet digteren i øjnene allerede ved deres første møde i 1900:

Paafaldende allerede den Gang var det at han var sort, men aldeles ikke Sydlænding; det var det eskimoiske Naturel, som han siden har udfoldet og gjort saa meget for at udforske, over en Kvart Del af Verden. »Nye Mennesker« hedder en af hans første Bøger, fra 1905, efter Ekspeditionen til Polareskimoerne - det er virkelig som om han har føjet en ny Mennesketype til de i Forvejen kendte; naar man tænker tilbage paa hvad man vidste om »Grønlænderen« før ham, og hvad man ved nu, saa er det jo ham, der har gjort ham lyslevende, indefra og udefra, det er ham vi skylder det eskimoiske *Ansigt*. Som Bedrift er denne Udfoldelse af en Personlighed, der falder sammen med en Stamme, hævet over Vurdering (Jensen 1941, s. 46f).

Denne interessante passage glimrer ved sin tvetydighed; Knud Rasmussen gøres her til ét med det folk, han studerer, og hans bedrift er at udfolde begge dele samtidigt i sine fortællinger. Forfatteren Knud Rasmussen havde skrevet sig selv sammen med sin stamme, og derigennem havde han legemliggjort et nyt menneske. Det var der brug for efter det lange 19. århundrede og den dekadence, der afsluttede det. Mytologiseringen af eskimoerne bidrog til at give det nye menneske liv.

Samtidig med denne udvikling begyndte en ny og mere moderne politisk interesse for udviklingen af Grønland. En vigtig skikkelse var Th. Stauning, som i 1930 - det år han blev statsminister - sørgede for at lægge Grønlands styrelse direkte ind under sit eget ministerium. Samme år foretog han selv en rejse op langs Grønlands vestkyst, der bekræftede ham i, at udviklingen måtte styres med fast hånd, i hvert fald i det 'danske' Grønland. Han ser det som »vor pligt

som Formyndere for det grønlandske Folk at indrette Forholdene, saaledes at dette Folk skaanes for de Lidelser, der vilde følge med en System-Ændring i Grønland« (1999, s. 131f). Han siger videre:

Der er stadig Fantaster, der tror, at den privatkapitalistiske Husholdning er Idealet for Folkene. Disse Fantaster er ogsaa nu og da fremme i Forholdet til Grønland, men de lever aldrig Skygge af Bevis for Rigtigheden af deres Paastande.

Den Nuværende Tilstand maa absolut bevares og Udviklingen føres videre, stadig med den Hjælp, som baade fra Handelsvirksomhed og fra kulturel Siden kan ydes. I Løbet af den sidste Menneskealder er Udviklingen skredet stærkt frem. Der er mange Tegn, der tyder paa, at Udviklingen vil fortsættes med stor Fart i den kommende Tid. (Stauning 1999, s. 132).

Stauning taler om en udvikling, der skal føre til stadig større selvstændighed. Men den gode vilje har ikke ganske kunnet sikre en smertefri proces for det grønlandske folk, som op igennem resten af det 20. århundrede gradvist har lagt afstand til formynderskabet og selv taget forstanderskabet. De nye mennesker har for længst gjort den moderne verden til deres egen.

Nordenvindens gave

I ovenstående har jeg vist nogle glimt af grønlændernes skiftende placering i den danske bevidsthed. I den proces, hvorigennem Danmark først genopdagede og siden tilegnede sig Grønland, har grønlænderne spillet en stor rolle som kilde til refleksion over mennesket som sådan. Det nære bånd til de fjerne slægtninge i Nord har givet danskerne stof til eftertanke, som ikke alene har fået dem til at indse spændvidden i menneskets måder at leve på, men også til tider fremprovokeret nye spørgsmål til hjemlige selvfølgeligheder. Gennem de mennesker og billeder, der er blæst ned fra nord, har danskerne fået udvidet horisonten; det er en gave.

Den historie, som begyndte med, at danskerne røvede grønlændere for at vise dem frem for kongen og siden sendte dem til Danmark for at lære noget nyt, er i det 21. århundrede nået til det punkt, hvor grønlænderne ikke længere lader sig hale til Danmark for at lade sig beskue eller belære. Måske kommer de af sig selv, og de vil under alle omstændigheder øve indflydelse på den danske bevidsthed en rum tid endnu.

Grønland – som forsvundet, genopdaget, koloniseret, undersøgt, forstået, mytologiseret, genfortalt og beundret – har været en væsentlig idehistorisk drivkraft i Danmark. På subtil maner har grønlænderne bidraget til forståelsen af, hvad mennesket rummer af historiske muligheder.

Litteratur

- Astrup 1895: Eivind Astrup: *Blandt Nordpolens Naboer*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.s Forlag.
- Bahnsen 1894-1900: Bahne Kristian Bahnsen: *Etnografien. Fremstillet i dens Hovedtræk*, I-II. København: Det Nordiske Forlag.
- Bertelsen 1945: Alfred Bertelsen: *Grønlænderne i Danmark. Bidrag til en Belysning af Grønlands Kolonisationsarbejde fra 1605 til vor Tid*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland* bd. 145, nr. 2.
- Bielke 1990: Jens Bielke: *RELATION Om Grønland & Enn Lystig Disceptaz*, udg. af Flemming Lundgreen-Nielsen. København 1990: Universitets-Jubilæets danske Samfund, C. A. Reitzels Forlag.
- Bobé 1936a: Louis Bobé: *Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814*. København: C.A.Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 55. nr. 2.
- Bobé 1936b: Louis Bobé: »Den Grønlandske Handels og Kolonisations Historie indtil 1870«. Indledning nr. 2 til *Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 55. nr. 2.
- Bobé 1944: Louis Bobé: *Hans Egede. Grønlands Missionær og Kolonisateur*, København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 129, nr. 1.
- Egede 1925: Hans Egede: *Det Gamle Grønlands Nye Perustration eller Naturel-Historie*, udg. af Louis Bobé i *Hans Egede. Relationer fra Grønland*, 1721-36, og *Det gamle Grønlands nye Perustration*, 1741. København: C.A.Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. LIV.
- Egede 1939: Poul og Niels Egede: *Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland*, samt Niels Egede: *Beskrivelse over Grønland*, udg. af H Ostermann. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 120.
- Fabricius 1962: *Otto Fabricius' Ethnographical Works*, udg. af Erik Holtved. København: C.A.Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 140, nr. 2.
- Gad 1984: Finn Gad: *Grønland. Politikens Danmarkshistorie*. København: Politikens Forlag.
- Gulløv 2004: Hans Christian Gulløv (red.): *Grønlands Forhistorie*. København: Gyldendal.
- Hastrup (i trykken): Kirsten Hastrup: *Vinterens Hjerte. Knud Rasmussen og hans tid*. København: Gads Forlag.
- Holberg 1873: *Ludvig Holbergs Epistler*, bd. 4, udg. af Chr. Bruun. Kjøbenhavn: Forlagt af Samfundet til den danske Litteratur Fremme.
- Holm 1887: Gustav Holm: *Etnologisk Skizze af Angmagsalikerne*. *Meddelelser om Grønland*, bd. 10 nr. 2.
- Holm og Garde 1887: Gustav Holm og V. Garde: *Den Danske Konebaads-Expedition til Grønlands Østkyst, populært beskrevet*. København: Forlagsbureauet.

- Jensen 1923: Adolf S. Jensen: *Naturforskeren Otto Fabricius*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 62.
- Jensen 1938: Johannes V. Jensen: Bræen, i: *Den lange Rejse*, bd. 1, ved Aage Marcus. København: Gyldendal.
- Jensen 1941: Johannes V. Jensen: *Mindets Taale*. København: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag.
- Jensen 1943: Johannes V. Jensen: »Ildrætsmanden Knud Rasmussen«, i: *Bogen om Knud. Skrevet af Hans Venner*. København: Westermanns Forlag.
- Jensen 2000: Johannes V. Jensen: *Den gotiske Renæssance*. København: Gyldendal (orig. udg. 1901).
- Magnus 1555: Olaus Magnus: *Historia de Gentibus Septentrionalibus*. Rom; svensk udgave ved John Granlund, *Historia om de nordiska folken (Förste delen: första-femte boken)*. Stockholm 1951: Gidlunds.
- Mylius-Erichsen og Moltke 1906: Ludwig Mylius-Erichsen og Harald Moltke: *Grønland. Illustreret Skildring af den Literære Grønlandsekspeditions Rejser i Melvillebugten og Ophold blandt Jordens nordligst boende Mennesker – Polareskimoerne*. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Nansen 1891: Fridtjof Nansen: *Eskimoliv*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.s Forlag.
- Norden 1755: F. L. Norden: *Voyage de l’Égypte et de Nubie*. København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
- Rasmussen 1905: Knud Rasmussen: *Nye Mennesker*. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Rasmussen 1906: Knud Rasmussen: *Under Nordenvindens Svøbe*. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Rasmussen 1907: Knud Rasmussen: *Laplant*. København og Kristiania: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
- Rink 1852: Hinrich Rink: *Om Monopolhandelen paa Grønland. Betænkning i Anledning af Spørgsmaalet om Privates Adgang til Grønland*. København: I Kommission hos Universitetsboghandler A. F. Høst.
- Rink 1875: Hinrich Rink: *Tales and traditions of the Eskimo*. Edinburgh and London: Blackwood and Sons. (Genoptrykt 1997, med introduktion af Janet C. Berlo. New York: Dover Publications).
- Rink 1877a: Hinrich Rink: *Danish Greenland, its people and products*. London: Henry S. King & Co. (Genoptrykt 1974, med forord af Helge Larsen). London: Hurst.
- Rink 1877b: Hinrich Rink: *Om en nødvendig Foranstaltning til bevarelse af Grønland som et dansk Biland* (trykt som manuskript). Det Kongelige Bibliotek.
- Stauning 1999: Th. Stauning: *Min Grønlandsfærd*. Efterskrift af Søren Stauning. Give: Stenbjerg.
- Eiríks saga rauða* 1935: *Eiríks saga rauða*, udg. af Einar Ólafur Sveinsson & Matthías Þorðarson. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag (Íslensk fornrit vol. IV).
- Sveistrup 1943: P. P. Sveistrup: *Det Almindelige Handelskompagni 1747-1774 – med særligt henblik paa dets Virksomhed i Grønland*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 131, nr. 9.
- Sveistrup og Dalgaard 1945: P. P. Sveistrup og Sune Dalgaard: *Det Danske Styre af Grønland 1825-1850*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 145, nr. 1.
- Thalbitzer 1914 William Thalbitzer: *The Ammassalik Eskimo: Contributions to the Ethnology of the East Greenland Natives*. København: C. A. Reitzels Forlag; *Meddelelser om Grønland*, bd. 39.
- Thalbitzer 1962: William Thalbitzer: »Commemorative speech on Otto Fabricius before the Royal Danish Academy of Sciences and Letters on March 31st, 1944, on the occasion of the 200th anniversary of his birth«, udgivet som »Introduction« i Fabricius 1962.
- Wilhelm 2001: Henrik Wilhelm: »Aftilbøjelighed er jeg grønlandsk«, om Samuel Kleinschmidts liv og værk. København: Det grønlandske Selskab.